

شناسایی RNA ویروس سرخک در نمونه‌های غرغره گلوی بیماران مبتلا به سرخک با روش RT-PCR

شبنم رحیمی خامنه^۱، طلعت مختاری آزاد^۲، رسول همکار^۳، محمود محمودی^۴، سید رضا سیدی رشتی^۵ و رخشنده ناطق^۶

چکیده: نمونه‌های غرغره گلوی ۱۵ بیمار مبتلا به سرخک با روش سریع Reverse Transcriptase – polymerase chain reaction (RT-PCR) (مورد بررسی قرار گرفتند. در ۶ مورد (۴۰٪) RNA ویروس سرخک شناسایی گردید. در بررسی کشت سلولهای B95 8 تلقیح شده با نمونه‌های فوق، با روش ایمونوفلئورسانس غیر مستقیم، ۱۱ مورد (۸۳/۳٪) مثبت تشخیص داده شد. دو مورد از موارد مثبت با روش RT-PCR منفی بودند بر عکس ۷ مورد مثبت با ایمونوفلئورسانس غیر مستقیم با RT-PCR منفی بودند، که اولی بدلیل غیر فعال بودن ویروس در نمونه گلو و دومی به علت کم بودن میزان RNA ویروس در نمونه گلو است. اهمیت روش RT-PCR در این است، که با بکارگیری پرایمرهای اختصاصی، قطعات خاصی از ژنوم ویروس سرخک تکثیر می‌گردد و با تعیین ترادف بازی و مقایسه آن در بین ویروسهای مختلف جدا شده، منشا اپیدمی، سیر انتقال بیماری و سوش ویروس مشخص می‌شود. **واژه‌های کلیدی:** ویروس سرخک، RT-PCR، ایمونوفلئورسانس غیر مستقیم، سلولهای B95 و استخراج RNA

مقدمه

سرخک بیماری بسیار واگیری است، که علیرغم وجود واکسن موثر بر علیه آن، همچنان موجب بروز موارد پراکنده و یا اپیدمی می‌شود. طبق گزارش سازمان جهانی بهداشت (WHO) در سال ۱۹۹۸ تقریباً ۳۰ میلیون مورد سرخک و ۸۸۸۰۰۰ مرگ ناشی از سرخک در جهان روی داده است. اکثر مرگهای ناشی از سرخک در آفریقا و جنوب شرقی آسیا (۸۵٪) به وقوع پیوسته‌اند. (۲) در سال ۱۳۷۷ میزان بروز موارد تایید شده سرخک در ایران براساس آخرین گزارش چاپ شده وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی ۲/۴ درصد هزار نفر جمعیت بوده است. توزیع سنی موارد تایید شده نشان می‌دهد که ۷/۷٪ از موارد سرخک در گروه سنی ۴-۰ سال، ۱۴/۵٪ در گروه سنی ۹-۵ سال، ۲۰/۵٪ در گروه سنی ۱۴-۱۰ سال، ۳۵/۷٪ در گروه سنی ۱۹-۱۵ سال و ۲۱/۶٪ در گروه سنی >۲۰ سال بوده است. (۱)

با توجه به اهمیت موارد تک گیر و اپیدمیهای سرخک، گسترش برنامه‌های ایمن سازی و کنترل این بیماری در جهان و با در نظر گرفتن اهمیت ریشه‌کنی آن، تشخیص سوشهای این ویروس در

PhD - 1

- 2

PhD - 3

- 4

- 5

- 6

مولار ، سدیم سیترات ۲۵ میلی لیتر مولار $N, pH=7$ لوریل سارکوزین ۰/۵٪،

۲- مرکاپتواتانول ۰/۲ مولار (مخلوط گردید. سپس بمنظور حذف پروتئینها ، فاز آبی حاصل ۳-۴ بار به اندازه حجم خود با مخلوط فنل کلر فرم ایزوآمیل الکل (به نسبت ۱:۲۴:۲۵) تیمار گردید در انتها باید اطمینان حاصل شود که در محصول، پروتئینی باقی نمانده است. در ادامه برای حذف فنل، محلول حاصل به نسبت هم حجم با کلر فرم - ایزوآمیل الکل (به نسبت ۱:۲۴) مخلوط گردید. برای رسوب دادن RNA موجود در فاز آبی ، محلول رویی به نسبت هم حجم با ایزوپروپانول مخلوط شد و سپس ۱۰٪ محلول استات سدیم ۳ مولار $PH=5.2$ به آن اضافه گردید. پس از سه ساعت (یا شب تا صبح) نگهداری در دمای ۲۰ درجه ، RNA با سانتریفوژ کردن (۱۰ دقیقه در $14000 - 10000 g$) رسوب داده شد. رسوب حاصل دوبار با اتانول ۷۵٪ شستشو داده شد تا GTC و ترکیبات فنلی کاملاً از محیط حذف شوند. رسوب خشک شده در دمای اتاق در ۲۰ میکرولیتر آب مقطر دوبار تقطیر استریل که با دی اتیل پیروکربنات (DEPC) تیمار شده است- حل گردید. محلول حاصل باید تا هنگام آزمایش در فریز ۷۰- نگهداری شود(۱۰).

پرایمرها :

برای انجام RT-PCR از پرایمرهای زیر (اهدایی از سوی دکتر PAUL ROTA از CDC از آمریکا) استفاده شد.

Primer MV 61: CTT GTT TCA GAG ATT ATG
CAT (24) N-seq 1178.

Primer MV 63 : GGC CTC TCG CAC CTA GTC
TAG (21) N-rev 1597 .

Primer MV63N : T CTG TCA TTG TAC ACT ATA
GG (210 63 NESTED

MV61 پرایمر جلو برنده (FORWARD) و MV63 پرایمر برگردان (REVERSE) میباشد. از این دو پرایمر برای انجام RT-PCR قطعه ۴۲۰ بازای انتهای C ژن نوکلئوپروتئین (N) استفاده گردید. از این پرایمر در تعیین سکاس نیز میتوان استفاده نمود. پرایمر MV63N همراه با پرایمر جلوبرنده MV61 ، در روش Nested PCR (اختصاصی ژن N) بکار برده شد.

نمونه های بالینی ضرورت دارد. برای تشخیص سرخک روشهای متعددی وجود دارد ؛ یکی از جدیدترین روشها ، تکنیک Reverse Transcriptase – polymerase chain reaction (RT-PCR) میباشد که از آن برای شناسایی ویروس سرخک استفاده میشود. (۳،۴) در این روش با استفاده از پرایمرهای اختصاصی ، ژنهای خاصی مانند ژن نوکلئوپروتئین (N) و یا ژن پروتئین ماتریکس (M) که از مناطق بسیار تغییر پذیر در ژنوم ویروس سرخک بشمار می آیند- تکثیر داده میشود و با مطالعه ردیف بازی آنها تفاوت های ژنتیکی ویروس سرخک تعیین میگردد (۵،۴) . ویروس از نظر سرولوژیک دارای یک تیپ است، ولی تیپهای وحشی جدا شده از این ویروس از نظر ژنتیکی هتروژن هستند. تاکنون بر مبنای مقایسه ردیف نوکلئوتیدی ژن نوکلئوپروتئین (N) حداقل ۱۵ ژنوتیپ از این ویروس شناسایی شده است(۱۶).

این تفاوت های ژنتیکی ، اساس بررسی های اپیدمیولوژیک مولکولی را برای ویروس سرخک فراهم می سازد(۷،۶).

مواد و روشها

نمونه گیری:

از بیماران دارای علائم سرخک ؛ تب بالای ۳۸ درجه ، دانه های ماکولوپاپولار منتشر و حداقل یکی از علائم: سرفه، آب ریزش و یا ورم ملتحمه چشم، نمونه سرم و غرغره گلو گرفته شد.

نمونه های گلو سرم تا زمان آزمایش به ترتیب در دمای ۷۰- و ۲۰- درجه سانتیگراد نگهداری گردید. ابتدا برای تشخیص عفونت اولیه سرخک ، تعداد ۵۰ نمونه سرم با روش Capture IgM EIA از نظر وجود IgM اختصاصی سرخک مورد بررسی قرار گرفتند. ۱۵ نمونه غرغره گلو از بین موارد مثبت ، با توجه به اینکه ، فاصله زمانی بین نمونه گیری و بروز راش در آنها کمتر از ۷ روز باشد ، انتخاب گردید.

استخراج RNA :

RNA ویروس سرخک با روش شرح داده شده توسط Chomczynski , Sacchi (۱۹۸۷) استخراج گردید. ۲۵۰ میکرولیتر از غرغره گلو با ۷۵۰ میکرولیتر (GTC) Guanidium thiocyanate (گواندین تیوسیانات ۴

رازی (به عنوان کنترل مثبت مورد استفاده قرار گرفت. محصولات بدست آمده بر روی ژل آگارز ۲٪ الکتروفورز گردید و پس از رنگ آمیزی با اتیدیوم برماید ، قطعه تکثیر یافته مشاهده شد.(۱۱)

کشت سلولی :

مناسبتین کشت سلولی برای جداسازی ویروس سرخک از نمونه‌های بالینی ، دو دمان سلولی B95/8 است. منشأ این دودمان سلولی دیپلوئیدی ، لنفوسیت‌های مارموس است که توسط ویروس Epstein - Bar ترانسفورمه شده‌اند (۱۳۰۴) . نمونه‌های گلی بیماریاران در پلیت‌های ۲۴ خانه حاوی کشت سلول مذکور تلقیح گردید. بعد از گذشت ۷۲ ساعت (CPE (cytopathic Effects سرخک ، به صورت سلول‌های غول آسا (Giant cell) همراه با کمرنگ شدن و از بین رفتن حاشیه سلول‌ها ظاهر می‌شود. در بیشتر موارد CPE پس از پاساژ دوم و یا سوم مشاهده می‌شود. پس از گذشت یک هفته از تلقیح نمونه گلو حضور یا عدم حضور ویروس در کشت سلول با روش ایمونوفلورسانس غیر مستقیم IIF (Indirect Immunofluorescence) و با استفاده از آنتی بادی مونوکلونال سرخک مورد بررسی قرار گرفت (۱۸) .

نتایج

۱۵ نمونه غرغره گلو با روش RT-PCR مورد بررسی قرار گرفت، بررسی ژل الکتروفورز محصولات RT-PCR نشان داد که تنها در ۶ مورد قطعه مورد نظر از ژن N تکثیر یافته است . در شکل شماره ۱- دو مورد مثبت مشاهده می‌گردد.

بر روی محصولات RT-PCR آزمایش Nested-PCR انجام گرفت و باند دیگری که قدری کوچکتر از باند اولیه بود تشکیل گردید. این بررسی برای تایید روش RT-PCR انجام پذیرفت(شکل شماره ۲-). با استفاده از نشانگر وزن مولکولی (Molecular weight marker) و آزمایش Nested -PCR مشخص گردید که قطعه تکثیر یافته مربوط به ژن نوکلئوپروتئین (N) ویروس سرخک است و تقریباً ۴۲۰ باز طول دارد.

با روش تلقیح نمونه‌های گلو به کشت سلولی B95 و انجام آزمایش ایمونوفلورسانس غیر مستقیم ۱۱ نمونه مثبت به دست آمد . نمونه‌های شماره ۴ و ۱۲ با روش IIF منفی بودند. ولی آزمایش RT-PCR روی نمونه مستقیم گلو مثبت میباشد . ۷ مورد مثبت با

تهیه C-DNA :

برای تهیه C-DNA قطعه ۴۲۰ بازی از ژن نوکلئوپروتئین (N) ، مخلوط واکنشی حاوی : حداکثر ۷-۵ میکروگرم RNAی استخراج شده ، ۲ میکرولیتر بافر 10 X PCR (کلرید پتاسیم ۵۰۰ میلی مولار ، Tris - HCl "PH=8/3" ۱۰۰ میلی مولار ، کلرید منیزیم ، ژلاتین ۰/۱٪ - از شرکت (perkin Elmer) ، ۱ میکرولیتر کلرید منیزیم ۵۰ میلی مولار ، ۲ میکرولیتر از مخلوط دی اکسی نوکلئوتیدها (dNTP mix) ۱۰ میلی مولار (برای هر کدام از دی اکسی نوکلئوتیدها) ، ۱ میکرولیتر از هر کدام از پرایمر های جلوبرنده و برگردان (MV61 , MV63) ۲۰ میکرو مولار تهیه گردید. حجم نهایی مخلوط واکنش با آب مقطر دوبار تقطیر استریل تیمار شده با DEPC به ۲۰ میکرولیتر رسانده شد. مخلوط فوق در دمای ۹۵^o به مدت ۵ دقیقه حرارت داده شد و سپس به مدت ۱۰-۵ دقیقه در دمای اتاق سرد گردید. و بعد به مدت ۵ دقیقه روی یخ قرار گرفت . پس از افزودن ۱۰ واحد آنزیم ترانس کریپتاز معکوس Avian myeloblastosis Virus - Reserve transcriptase) ساخت شرکت (Roch) و ۲۰ واحد ممانعت کننده آنزیم ریبونوکلاز (Man Placental Rnase Inhibitor ساخت شرکت Roch) مخلوط حاصل در حرارت ۴۲^o به مدت ۴۵ دقیقه آنکوبه گردید. و سپس به منظور غیر فعال سازی آنزیم RT-AMV به مدت ۵ دقیقه در دمای ۹۵^o قرار داده شد. (۸۰۹).

مرحله PCR :

برای تکثیر قطعه ۴۲۰ بازی (سکانس ۱۱۷۸ تا ۱۵۹۷) ژن نوکلئوپروتئین (N) مخلوط واکنش PCR حاوی : ۱ میکرولیتر از هر کدام از پرایمرهای MV61 , MV63 با غلظت ۲۰ میکرومولار ، ۴ میکرولیتر بافر 10 X PCR فوق ، ۱۰ میکرولیتر محصول C-DNA و ۲/۵ واحد آنزیم Taq DNA پلی مراز (ساخت شرکت ROCHE) در میکروتیپ ۰/۵ میکرولیتری تهیه گردید. حجم نهایی مخلوط واکنش با آب مقطر دوبار تقطیر استریل تیمار شده با DEPC به ۵۰ میکرولیتر رسانده شد پس از ۷ دقیقه دناتوره شدن در دمای C ۹۵^o ، ۳۵ چرخه PCR شامل یک دقیقه ۹۵^o درجه ، یک دقیقه ۵۵ درجه ، یک دقیقه ۷۲ درجه انجام گرفت و در نهایت PCR با یک چرخه شامل ۵ دقیقه در ۷۲ درجه برای طویل شدن قطعات ناکامل خاتمه پذیرفت. در این روش آب مقطر به عنوان کنترل منفی، و RNAی ویروس سرخک سوش ادمونستون (اهدایی جناب آقای دکتر عباس شفیعی از موسسه تحقیقات سرم و واکسن

آن با روش ایمونوفلئورسانس *RNA* ویروس سرخک از سلولهای آلوده استخراج گردد و سپس بر روی آنها آزمایش *RT-PCR* انجام شود. بدین ترتیب احتمال پاسخ مثبت با روش *RT-PCR* افزایش خواهد یافت.

با بررسی نتایج حاصل (جدول شماره ۱) و با در نظر گرفتن هزینه‌ها و زمان لازم برای انجام آزمایش مشخص می‌شود که روشهای *IIF* روی کشت سلول تلقیح شده با نمونه گلو و *RT-PCR*، در مقایسه با روش *Capture IgM EIA*، روشهای مناسبی برای تشخیص عفونت سرخک نیستند، اما در بررسیهای جدید برای شناسایی ژنوتیپهای مختلف ویروس سرخک، اپیدمیولوژی مولکولی و بررسی منشا سوشهای در حال گردش ویروس، ترکیبی از این روشها مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ پس از کشت ویروس در سلولهای حساسی مانند *B95* و یا *Vero* با روش *RT-PCR* قطعه‌ای از ژنوم ویروس تکثیر می‌گردد و با روشهای تعیین ترادف بازی، تفاوت‌های ژنتیکی آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد (۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵). تاکنون با مقایسه ردیف توالی ژن نوکلئوپروتئین (*N*) در ویروسهای مختلف جدا شده، حداقل ۱۵ ژنوتیپ متفاوت از ویروس سرخک شناسایی شده است (۱۶).

با اجرای برنامه‌های واکسیناسیون پیش بینی شده است که سرخک تا سال ۲۰۰۹ در جهان ریشه‌کن خواهد شد. و این امر در ایران نیز همانند سایر کشورها خواهد بود. بنابراین به کمک روش *RT-PCR* و شناسایی ترادف ژنی ویروس سرخک (مثل *C* ترمینال ژن *N*) می‌توان ژنوتیپ ویروسهای بومی سرخک کشور را، قبل از برنامه واکسیناسیون همگانی تعیین نمود. مقایسه ژنوم این ویروسها با ویروسهای سرخک جدا شده بعد از اجرای برنامه‌های همگانی واکسیناسیون، در شناسایی منشا اپیدمی و سیر انتقال بیماری در کشور کمک خواهد نمود. در نهایت این امر گامی مهم در روند ریشه‌کنی سرخک خواهد بود. این مطالعه اولین قدم برای اجرای این مهم بوده است.

روش تلقیح به کشت سلول و *IIF* در آزمایش *RT-PCR* روی نمونه مستقیم گلو منفی بودند (جدول شماره ۱).

بحث

در این بررسی، نسبت موارد مثبت با روش *RT-PCR* ۴۰٪ میباشد. در بررسی مشابهی که توسط دکتر *Hirko shimizu* و همکارانش در سال ۱۹۹۳ در ژاپن انجام گردید از ۳۸ نمونه ترشحات بینی مورد بررسی، ۱۸ نمونه با روش *RT-PCR* برای ژن *M* (ماتریکس) مثبت شدند که بدین ترتیب در صد پاسخ مثبت ۴۷/۳۶٪ میباشد (۹). در تحقیقی که توسط دکتر *Paul Rota* و همکاران در سال ۱۹۹۵ در آمریکا انجام گرفت، درصد پاسخ مثبت با روش *RT-PCR* بر روی نمونه‌های ادرار، ۳۹٪ بوده است (۸).

از ۱۵ نمونه گلولی تلقیح شده به کشت سلولی *B95/8*، در ۱۱ مورد آنتی ژنهای ویروسی با روش ایمونوفلئورسانس غیر مستقیم شناسایی شدند. در دو مورد (۱۲، ۱۴) علیرغم مثبت بودن نتیجه *RT-PCR* در مورد آنها، تکثیر ویروس در کشت سلول و نتیجه *IIF* آن منفی است. مشابه همین نتیجه در بررسی دکتر *Hiroko Shimizu* نیز دیده می‌شود که از ۳۸ نمونه مورد بررسی، ۴ نمونه از ترشحات بینی بیماران با روش *RT-PCR* مستقیم مثبت بودند در حالی که کشت ویروس و *IIF* آنها منفی است. و علت آن وجود ویروس غیر فعال در نمونه مورد بررسی می‌باشد که قدرت تکثیر در کشت سلول ندارد. در مورد نمونه‌هایی که *RT-PCR* آنها منفی است ولی نتیجه *IIF* آنها مثبت است، میتوان به میزان کم *RNA* ویروس در نمونه گلو اشاره نمود، که احتمالاً مقادیری از آن نیز در طی مراحل استخراج از بین می‌رود و در نهایت منجر به پاسخ منفی میگردد.

در این بررسی طولانی‌ترین فاصله نمونه گیری از زمان بروز بشورات ۵ روز بود و این موضوع شانس شناسایی ویروس در نمونه گلو و تکثیر آن در کشت سلول را افزایش می‌دهد. بنابراین برای شناسایی سوشهای ویروس سرخک در نمونه‌های بالینی با روش *RT-PCR* بهتر است، ابتدا نمونه‌های بیماران در کشت سلولهای حساسی مانند *B95* و یا *VERO* تکثیر داده شود و پس از مشاهده *CPE* و تایید

۱- گزارش کوتاه از وضعیت سرخک در جمهوری اسلامی ایران سال ۱۳۷۷ اداره کل مبارزه با بیماریهای واگیر- وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی

2. Weekly Epidemiological Record, 1999, 74,429-440. World health organization, Geneve
3. Rima, Temporal B,K" Earle, J.A.P., Herliny, Y.L., Baczko, K. ter Meulen, V. (1995). and geographical distribution of measles virus genotypes. Journal of General Virology 76, 173-1180.
4. Rota, P.A., Bloom. A.E Van chiere J.A & Bellini W.J. (1994) Evolution of nucleoprotein and matrix genes of wild type strain of measles virus isolated from recent epidemics. Virology 198, 724-730.
5. Jin, L Brown, D. W. G Ramsay, M.E.B., Rota, P.A and bellini, W.J.(1997). The diversity of measles virus in the United Kingdom, 1992-1995. Journal of General Virology 78, 1287-1294.
6. Jin, L., Richards, A. & Brown, D.W.G. (1996). Development of a dual target-PCR for detection and characterization of measles virus. Journal of General Virology. 64, 700-705
- 7 . Nakayama, T., Mori, T., Yama guchi, S., sonoda,S., Asamura ,S., Yama shita, R., Takeuchir,y. (1995) Detection of measles virus genome directly from clinical samples by reverse transcriptase-polymerase chain reaction and genetic variability. Virus Research 35,1-16
8. Rota P. A. Khan, A.S., Durigon, E., Yuran, T., Villamarzo, V.S., and Bellini, W.J (1995).Detection of measles virus RNA in Urine specimens from vaccine recipients. Journal of Clinical Microbiology. 33: 2485-2488.
9. Shimizu, H. Mc Carthy, C.A., Smaron, M.F. and Burns, J.C. (1993) Polymerase Chain Reaction for Detection of measles Virus in clinical samples. Journal of Clinical Microbiology 31, 1034-1039.
- 10.Chomeznski,P.,and Sacchi,N.,1987. Singel Step method of RNA isolation by acid guanidinium thiocyanate-Phenol-Chloroform extraction .Anal. Biochemical. 162: 156- 159
- 11 . Jones,P.,Qiu,J.,Rickwood,D., 1994. RNA Isolation and Analysis. Bios Scientific . publishers, UK.
- 12 . Saito, H., Nakagomi, O. and Morita, M.,(1995)Molecular Identification of two distinct hemagglutinin types of measles Virus by polymerase chain reaction and restriction fragment length polymorphism (PCR-RFLP). Molecular and cellular probes. 9, 1-8.
13. Rota, J.S., Heath, J.L., Rota, P.A., King, G.E., Bellini, W.J., (1996) Molecular epidemiology of measles virus: Identification of path ways of transmission and Implications for measles elimination. The Journal of Infections Diseases 173: 32-7.
14. Xu, W., Tamin, A.,Rota, J.S., Zhang, L., Bellini, W.J. and Rota, P.A (1998). New genetic group of measles virus isolated in the people's Republic of China. Virus Research 54: 147-156.
15. Yamaguchi, S (1997) Identification of three Lineages of wild measles virus by Nucleotide sequence analysis of N,P, M, F and L Genes in japan. Journal of Medical Virology 52: 113-120.
- 16 . Takeda, M., Sakaguchi, T., Li ,Y., Kobune, F., Kato, A. and Nagai, Y., (1999). The Genome Nucleotide sequence of contemporary wild strain of measles virus and its comparison with the classical Edmonston strain genome. Virology ,256, 340-350.
- 17 . Lennette, E.H., Lennette, D.A., and Lennette, E.T. Diagnostic procedures for Viral, Rickettsial, and Chlamydial Infections. 7th Edition. 1995. American public health Association. Washington. U.S.A.

IICCOM

جدول شماره ۱) مقایسه نتایج روشهای *capture IgM EIA* روی سرم بیمار، *IIF* روی کشت سلول تلقیح شده با نمونه گلو و *RT-PCR* بر روی نمونه مستقیم گلو در تشخیص بیماری سرخک.

شماره	فاصله نمونه گیری از روز بروز بثورات	<i>Capture IgM EIA</i>	<i>RT-PCR</i>	<i>IIF</i> روی سلولهای <i>B95</i> تلقیح شده
۱.	۴	+	+	+
۲.	۴	+	+	+
۳.	۲	+	-	+
۴.	۴	+	+	-
۵.	۴	+	-	+
۶.	۲	+	-	-
۷.	۵	+	-	-
۸.	۱	+	-	+
۹.	۵	+	-	+
۱۰.	۴	+	-	+
۱۱.	۲	+	-	+
۱۲.	۱	+	+	-
۱۳.	۲	+	-	+
۱۴.	۴	+	+	+
۱۵.	۴	+	+	+